

Alexandra Terlouw – van Hulst

De man van Tsinegolde

additionele info

GROTE LETTER BIBLIOTHEEK
DEVENTER

PROLOOG

Toen Tjalling na een tweede gecompliceerde hartoperatie gelukkig weer aanspreekbaar was, zocht Chaja hem vaak op. Drie keer per dag was niet uitzonderlijk. Soms kwam Naomi uit Amsterdam. En ook Hadas kwam uit Jeruzalem. Ze logeerde een paar weken bij Chaja en haar man. Dat was op tweehonderd meter van het ziekenhuis. In die tijd ging Chaja zelf natuurlijk wat minder, want ze wilde ook haar andere zusje de gelegenheid geven om zo vaak mogelijk met hun vader te kunnen zijn voordat ze weer terug moest naar Israël. Maar toen Hadas weer was verenigd met haar man en vele kinderen, wipte Chaja wanneer ze zich maar vrij kon maken binnen in het witte kamertje met het obligate schilderijtje aan de muur. Dan hadden Tjalling en zij zoveel te bepraten dat Chaja nog altijd niet wist wat het voorstelde. De eerste tijd spraken ze vooral over het leven na de oorlog, met Berthe. De vele lieve en grappige herinneringen. Over haar veerkracht, haar talent, haar altijd vrolijke humeur. Van de weinigen die een concentratiekamp hadden overleefd, hadden zich – hoe begrijpelijk – velen nooit uit de onmetelijk diepe put omhoog weten te werken.

In tegenstelling tot andere patiënten had Tjalling nog belangstelling voor de wereld buiten zijn kamertje. Hij vroeg naar zijn kleinkinderen en naar Jan, Chaja's man. Vaak bracht Chaja de krant van de vorige avond mee en las hem daaruit voor. Soms vielen zijn ogen erbij dicht, maar meestal spande hij zich in om alles te volgen.

Op een dag zei hij een beetje gegeneerd: 'Zeg Chájoushka, ik heb er zo'n hekel aan als de zuster mijn nagels knipt, maar ik kan niet goed meer bij mijn tenen.'

Chaja knipte de nagels van zijn tenen, precies zoals hij vroeger, na de oorlog, de hare van haar rechterhand, want dat kreeg ze maar niet onder de knie, en zoals nog langer geleden Tsinegolde alle zestig *petits ongles* van de *petites pattes* van haar *trois petites chéries* had geknipt, de kinderen naast elkaar met bungelede benen op de enorme commode. Tijdens het knippen zong hun moeder: *Un-deux-trois-quatre-cinq-six-sept, Violette, Violette...* waarop Naomi nooit naliet haar commentaar te leveren: 'Nee-ee! Ik heb tien nagels,' waarop Hadas nooit naliet te corrigeren: 'Nee-ee twintig!' Dan zong Tsinegolde het liedje over hoeveel ze van hun vader hield en dat ze wist dat

de kinderen dat ook deden. En dus zong Chaja nu diezelfde liedjes terwijl ze knipte.

Misschien was dat het palletje dat moest worden overgehaald. Het was in ieder geval tijdens het nagels knippen dat Tjalling met zijn magere pyjama-been op Chaja's schoot over die eerdere periode in hun leven begon te praten. Over Tsinegolde en haar viool, over haar ouders. Ook wel over de oorlog, maar eigenlijk kwamen daarvan alleen de prettige dingen aan bod, het muziekmaken als het verduisteringspapier naar beneden was gerold, de onderduikers, de aardige en ook de enkele zeurpiet, hoe Kiki altijd wel iets op Snap had aan te merken, en hoe ze daar dan onder elkaar grappen over maakten...

‘Weet je nog die lekkere pindakaas van tante Charlotte,’ herinnerde Tjalling zich ineens.

‘Niks pindakaas, pindaboter,’ lachte Chaja. ‘Ai, neem me vooral niet kwalijk.’

Tjalling leek wel vijfentwintig in plaats van vijfenzeventig en ernstig ziek.

‘En weet je nog toen het bureau in het trapgat bleef steken?’

‘En zoals Hans 's avonds oom Pil voor ons nadeed. En hoe zat dat ook alweer, dat verrukkelijke wittebrood uit Zweden, kregen we dat

nou *na* de oorlog? Of nog *in* de oorlog?’

‘Jullie dachten trouwens dat die broden kant en klaar uit de lucht waren komen vallen. Maar wanneer dat nou precies was? We kregen er overigens allemaal buikpijn van.’

‘Echt waar? Daar weet ik niks meer van.’

‘En mama die zo boos was dat ik jullie leerde fietsen!’

‘Daardoor ben ik pas na de oorlog aan de beurt gekomen, met oncle Sacha. Ik durf nog altijd niet met losse handen.’

‘Maar ging Naomi toen niet met de autoped van oom Karel naar school?’

‘Ja, en dat mocht alleen maar omdat hij blauw was.’

‘Jij maakt er een potje van,’ lachte Tjalling.

Chaja wist het nog allemaal. Verkeerd of goed, wat maakte het uit. Zoals zij het zich herinnerde, was het een fijne tijd geweest, al die oorlogsjaren. Het complete gezin. Als Tsinegolde dan tevreden zei: het gezin met-z’n-vijven, dan sputterde Naomi. Naomi, de sociale met altijd vrienden en vriendinnen. Nog eigenlijk.

‘Weet je nog?’ zei Chaja. ‘Dan zei ze: “Oom Pil en Hans Triplex horen er toch zeker ook bij.”’

Best schokkend eigenlijk, bedacht Chaja, dat het haar allemaal als louter positief was bijgebleven. Nu, als volwassene, realiseerde ze zich dat er natuurlijk hiaten waren tussen al die goede herinneringen. Er moest toch enorm veel spanning zijn geweest, en angst elke keer dat vader naar Amsterdam ging of naar Den Haag. En altijd angst als de bel ging. Wie kon het zijn? Was het de Gestapo? Waren het knokploegen van de NSB? Had iemand ze verraden?

Hoe hadden haar ouders die dreiging en angst zo voor haar en haar zusjes verborgen weten te houden? Opdat ze maar een fijne jeugd zouden hebben, ook al stond de wereld buiten in brand. In feite doet vader dat nog steeds, realiseerde Chaja zich.

Want ook nu, in dit deprimerende ziekenhuiskamertje, kreeg Chaja daarover en over de verrichtingen van haar ouders in het verzet niets te horen. Ook in de dagen die volgden niet. Alleen één keer. Toen kwamen de briefjes van oudtante Rosalie en haar Wanja ter sprake. Maar dat maakte Tjalling zo treurig, dat Chaja gauw over iets vrolijks begon.

Toen ze een keer vroeg of het niet gevaarlijk was geweest, al die onderduikers in huis, of hoe hij toch aan al die extra bonkaarten kwam,

kreeg ze daar geen antwoord op. Hoogstens een opmerking als: ‘O, het was niet zo moeilijk, ik had die lange jas,’ of: ‘Er waren altijd wel mensen die hielpen.’

Een keer, toen Naomi opbelde om te vragen welke dag ze hun vader het best kon opzoeken, vroeg Chaja er haar zusje naar. Naomi was immers vier jaar ouder. Had zij er indertijd misschien wél iets van gemerkt?

‘Niet veel hoor. Ja, na de oorlog heeft vader weleens wat verteld, maar meer hoe ze te werk gingen dan hoe gevaarlijk het was, en hoe bang ze ongetwijfeld waren. Maar weet je, Chaja, ik heb nóóit kritiek van hem gehoord. Ik bedoel op mensen die niks ondernamen. Alleen maar begrip voor hun angst, begrip dat ze geen risico durfden nemen, vanwege hun gezin, of waarom ook. En reken maar dat mama bang was. Wij gingen haar boven alles, dat weet je wel.’

Chaja had de hoorn nog niet op de haak gelegd, of de telefoon rinkelde alweer. Het ziekenhuis? Een nieuwe hartaanval? Blijf alsjeblieft nog leven. Ik geniet er zo van iedere dag met je te kunnen praten.

Het was Hadas. Opluchting. Tjalling had geen

telefoon in zijn ziekenhuiskamer. Dus belde Hadas af en toe naar Chaja vanuit Jeruzalem. Ze stuurde trouwens ook brieven vol tekeningen en grappige verhalen over haar vele kinderen.

Deze keer had ze een speciale vraag. Ze had sinds enige tijd een baantje bij *Yad Vashem*, het shoa-museum in Jeruzalem. *Holocaust*-museum, zeiden de meesten.

‘Fout,’ riep Hadas dan opstandig. ‘Fout fout fout. Het is toch zeker geen *offer* geweest, nee, *uitroeiing*, dat was het.’ Het woord *shoa* kon desnoods, want het was wel degelijk ook een catastrofe geweest, een ramp. Maar eigenlijk moest je het noemen wat het echt was geweest: *uitroeiing* verdomme, een streven naar *totale vernietiging*. Niet helemaal gelukt, maar de man van wie Tsinegolde de naam nooit had willen uitspreken was een eind op weg geweest.

Het was de taak van Hadas om de Nederlandse brieven van onderduikers en van andere joden te lezen, die op enigerlei wijze geholpen waren door niet-joden, en om dan te beoordelen of de betreffende persoon in aanmerking kwam voor een onderscheiding als *rechtvaardige onder de volkeren*. Van al die helden wilden ze de naam in de muur der gedachtenis schrijven.

Nu was haar een brief in handen gekomen uit New York, van een van de onderduikers van Tjalling en Tsinegolde, een zekere Salomon Lehrer. De man was na de oorlog naar Amerika gegaan. Zijn zoon was bevriend geraakt met een andere Nederlander die in de Verenigde Staten woonde en die de familie Idsinga ook bleek te kennen. Gezamenlijk waren ze op het idee gekomen een brief te schrijven aan Yad Vashem. De inmiddels oude heer Lehrer wilde zijn redder, zoals hij het formuleerde, alsnog eren. De vraag van Hadas was of Chaja dat met hun vader wilde bespreken. Dus dat ook *zijn* daden werden gememoreerd in Yad Vashem en dat zijn naam werd gegrift in de muur van de rechtvaardigen onder de volkeren.

Chaja dacht erover na. Wat vond ze daar eigenlijk van? *Rechtvaardigen onder de volkeren?* Waarom had ze moeite met die term? Dat haar vader rechtvaardig was, stond wel vast. Maar moest iemand worden geëerd omdat hij rechtvaardig was? Dat hoorde toch het normale te zijn? Onrechtvaardigheid kon je eventueel straffen. Maar rechtvaardigheid eren?

's Nachts in bed lag ze er nog over te denken. De volgende morgen was ze blij toen Tjalling resoluut zei: 'Welnee. Zonde van de tijd. Van de

inkt. Van het papier. We deden niks bijzonders. Gewoon wat op onze weg kwam.'

Ze belde Hadas terug en gaf Tjallings reactie door.

Een paar dagen later belde Hadas opnieuw. Zelfde vraag, toch nog maar eens. Ongeveer dezelfde reactie van Tjalling. En zo nog een keer of wat.

Tjalling reageerde steeds gedecideerder. Ten slotte, toen het weer eens nagelknipdag was, de meest intieme van alle dagen in het ziekenhuis, zei hij geïrriteerd: 'Chaja-kindje, ik wil het echt niet. Ik wens niet geëerd worden. Ieder mens doet naar zijn vermogen. Soms pakt dat goed uit en soms niet. Ik had geluk, het zat me steeds mee. Meestal zat het me mee... Niet die ene keer...' Chaja hield op met knippen, om haar vader te kunnen aankijken. Toen hij weer terug was in het heden, glimlachte hij machteloos. Hij zei: 'En al die keren dat het wel lukte, kwam het gewoon door de lange leren jas van Cees de Bruïne. En doordat ik drie zulke verstandige kinderen had. Kom, laten we het nu over iets vrolijkere hebben.'

Chaja had behoefte Tjalling stijf te knuffelen, maar hij was zo kwetsbaar. Ze aaide alleen maar zacht over zijn wreef.